

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

"Kustaa Aadolfin, hakkapeliittain ja vesisuihkujen päivä."

Väistö, Janne

Published in:
Ennen ja Nyt: Historian Tietosanomat

Published: 10/03/2023

Document Version
Final published version

Document License
CC BY

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Väistö, J. (2023). "Kustaa Aadolfin, hakkapeliittain ja vesisuihkujen päivä.": 1930-luvun ruotsalaisuuden päivän mellakat suomalaisessa lehdistössä. *Ennen ja Nyt: Historian Tietosanomat*, Vol 23 (Nro 1 (2023)), 56-73. Article Vol 23 Nro 1 (2023). <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202402065858>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Janne Väistö

”Kustaa Aadolfin, hakkapeliittain ja vesisuihkujen päivä”. 1930-luvun ruotsalaisuuden päivän mellakat suomalaisessa lehdistössä

ABSTRAKTI / ABSTRACT

1930-luvulla suomen- ja ruotsinkielisten välinen kielikiista saavutti huippunsa. Samalla vuosikymmenellä kielikiistassa ajaututtiin myös väkivallankäyttöön. Tämä tapahtui vuosina 1933–1937 Helsingin keskustassa ruotsalaisuuden päivän yhteydessä syntyneissä mellakoissa. Artikkelissa kuvataan, mitä sanomalehdet mellakoista kirjoittivat. Erosivatko lehtien näkemykset mellakoiden syyllisistä ja miten? Artikkelin pääaineistona on käytetty Kansalliskirjaston digitoituja sanomalehtiä 1930-luvulta. Vaikka 1930-luvun kielitaistelusta on kirjoitettu lukuisia teoksia, tässä artikkelissa keskitytään ensimmäistä kertaa systemaattisesti juuri ruotsalaisuuden päivänä Helsingissä tapahtuneisiin mellakoihin ja siihen, kuinka suomalainen lehdistö niihin reagoi.

Kielikiista, sanomalehdet, mellakat, etnonationalismi, 1930-luku

FT, VTM, tutkija Janne Väistö, Åbo Akademi, Svenska kulturfondenin rahoittama tutkimushanke EtnoFin, janne.vaisto@abo.fi

Johdanto

Siirtyminen Venäjän yhteyteen vuonna 1809 merkitsi oleellista muutosta Suomen kieliolosuhteissa. Suomea puhuvien osuus Ruotsin valtakunnan koko väestöstä oli 1800-luvun alussa noin 22 %, ja autonomisessa Suomessa vuoden 1812 jälkeen noin 87 %. Vähemmistöasemasta suomenkieliset tulivat ehdottomaksi enemmistöksi, mikä ei aikaa myöten voinut olla heijastumatta yhteiskunnalliseen kehitykseen.¹

Käytännössä Suomen johtava eliitti oli 1800-luvun loppuvuosikymmenille asti ruotsinkielistä. Vaatimuksia suomen kielen aseman parantamiseksi voimisti 1840-luvun lopulla syntynyt fennomania,

jonka pohjalta syntyi suomalainen puolue. Fennomanian vastapainoksi syntyi ruotsinmielinen liike, svekomania, jota edusti säätyvaltiopäivien aikana Ruotsalainen puolue.

Keisari Aleksanteri II antoi vuoden 1863 Suomen vierailullaan asetuksen, jossa suomen kielen käyttöönnotolle vahvistettiin 20 vuoden määräaika. Suomi sai virallisen kielen aseman ja tuli yhdenvertaiseksi ruotsin kielen kanssa vuoden 1902 kieliasetuksella. Vuosisadan vaihtumisen jälkeen suomen kieli sai yhä vahvemman aseman.

Suomen hallitusmuoto vahvistettiin heinäkuussa 1919. Hallitusmuotoon sisältyvistä kielistä koskevista säännöksistä käytiin pitkiä neuvotteluja, joihin vaikutti myös kansainvälisen huomion saanut Ahvenanmaan kysymys. Oleellista ruotsin kielen aseman kannalta oli se, mitä hallitusmuodon 14 §:ssä yksiselitteisesti säädettiin: suomi ja ruotsi ovat tasavallan kansalliskielet. Hallitusmuoto sääti yleisperiaatteen molempien kielten asemasta ja loi pohjan kieliasioiden järjestelylle. Vuoden 1922 kielilaki ei merkinnyt kieliriidan loppumista, vaan se kiihtyi seuraavina vuosina ja siirtyi koskemaan erityisesti sivistystä ja koulutusta.

Eurooppalaisessa mittakaavassa 1930-luvun kielikiistassa – tai kansallisuuskiistassa, kuten sitä ruotsinkielisten puolelta usein nimitettiin – ei ollut mitään erityistä tai ainutlaatuista. Se voidaan sijoittaa osaksi ajan eurooppalaista poliittista kuohuntaa, joka oli usein saanut voimansa etnisyyden politisoitumisesta, kansallisuuskysymyksistä. Eurooppalaisten demokratiaa haastaneiden liikkeiden vanavedessä Suomessakin esiintyi 1930-luvun alussa poliittista väkivaltaa, tunnetuimpana lapuanliikkeen niin sanotut muilutukset. Tässä kysymys oli kommunismin vastustamisesta. Kielikysymykseen liittyvät väkivaltaisuuDET tapahtuivat 1930-luvulla Helsingissä ruotsalaisuuden päivän vieton yhteydessä. Kielitaistelun ainoat väkivaltaiset ”etniset” yhteenotot tapahtuivat tietävästi juuri näissä mellakoissa.²

Suomen- ja ruotsinkielisten välisestä kielikiistasta on tehty lukuisia tutkimuksia.³ Vaikka muutamissa tutkimuksissa on myös lyhyesti kommentoitu ruotsalaisuuden päivän mellakoita,⁴ tapahtumien tarkempaa analyysia ei ole vielä tehty. Tässä artikkelissa tarkastellaan mellakoista julkisuudessa käytyä keskustelua. Kansalliskirjastoon on digitoitu Suomessa julkaistut sanomalehdet kattavasti koko tarkastelujaksolta. Ne toimivat tutkimukseni lähteenä. Artikkelissa vastataan kysymyksiin, mitä lehdet mellakoista kirjoittivat, miten lehdistö niihin suhtautui ja keitä lehdet pitivät syyllisinä? Tarkastelen lisäksi, kuinka suomalaislehdet reagoivat pohjoismaisen lehdistön mellakoita käsittelevään kirjoitteluun. Artikkelini antaa käsityksen suomalaisten sanomalehtien suhtautumisesta kielikysymykseen ja poliittisen väkivallan käyttöön 1930-luvulla.

Radion lisäksi 1930-luvun tärkein joukkotiedotusväline oli sanoma- ja aikakauslehdistö. Sanomalehtiä luettiin kaikissa yhteiskuntaluokissa, molemmissa kieliryhmissä ja politiikan ääripäissä. 1930-luvulla noin puolet Suomen sanomalehdistöstä oli puoluepoliittista.⁵ Maalaisliittoa lukuun ottamatta kaikilta puolueilta löytyi 1930-luvulla omat pää-äänenkannattajalehdet. Vuonna 1919 perustettu *Uusi Suomi* oli Kansallisen Kokoomuspuolueen (kokoomus) pää-äänenkannattaja vuoteen 1976 asti. Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen (SDP) pää-äänenkannattaja oli perustettu vuonna 1895 nimellä *Työmies*, ja vuonna 1918 lehden nimeksi tuli *Suomen Sosialidemokraatti*.⁶ *Ajan Suunta* oli Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL) vuosina 1932–1944 julkaisema päivälehti. *Helsingin Sanomat* oli vuosina 1918–1932 Kansallisen Edistyspuolueen (edistyspuolue) pää-äänenkannattaja. Vaikka *Helsingin Sanomat* vuonna 1932 julistautui puolueettomaksi, lehden on katsottu olleen edelleen edistyspuolueeseen päin kallellaan aina vuoteen 1951 asti, jolloin puolueen toiminta loppui.

Maalaisliitolla oli 1930-luvulla maakunnissa lukuisia maalaisliittolaisia lehtiä. Santeri Alkion Vaasassa vuonna 1906 perustama *Ilkka*-lehteä pidettiin puolueen pää-äänenkannattajana aina toisen maailmansodan päättymiseen asti. Sen sijaan pääkaupungissa ilmestyvä lehti oli puolueen ongelma. 1930-luvun alussa julkaistiin Helsingissä *Suomenmaa*-nimistä lehteä, mutta se lopetettiin

kannattamattomana jo kesällä 1933. Viipurissa vuonna 1908 perustettu *Maakansa* oli yksi Maalaisliiton suurimmista maakuntalehdistä, ja siirryttyään toisen maailmansodan jälkeen Helsinkiin siitä tuli puolueen pää-äänenkannattaja.

Pääkaupungin ruotsinkieliset porvarilehdet, *Hufvudstadsbladet* ja *Svenska Pressen*, kirjoittivat yksityiskohtaisia analyyseja mellakoista. Molemmat lehdet kuuluivat Amos Anderssonin johtamaan lehtikustantamoon, eivätkä siten olleet suoraan Ruotsalaisen kansanpuolueen (RKP) äänenkannattajia. Erityisesti *Hufvudstadsbladetin* on katsottu olleen ennemminkin pääomistajan linjausten takana.⁷ Oma mielenkiintoinen lähde on 1930-luvun ainut ruotsinkielisten sosialidemokraattien vasemmistolehti *Arbetarbladet*, jonka näkökulma poikkeaa selkeästi muusta ruotsinkielisestä lehdistöstä.

Olen käynyt läpi satoja ruotsalaisuuden päivän mellakoita käsitteleviä Kansalliskirjastoon digitoituja sanomalehtiartikkeleita vuosina 1930–1939.⁸ Tarkastelussa on ollut erityisesti puolueiden pää-äänenkannattajat, pääkaupungin lehdet ja ruotsinkielinen lehdistö. Olen myös tarkastellut molempien kieliryhmien maakuntalehdistöä. Lisäksi olen taustalla hyödyntänyt Ruotsin Helsingin lähetystön ruotsalaisuuden päivän mellakoista kirjoitettuja raportteja. Raporteista selviää, että Ruotsi oli kiinnostunut niin ruotsin kielen kuin ruotsinkielisen väestön tilanteesta Suomessa.⁹ Käytän artikkelissa suoria lainauksia (alkuperäisessä asussa) lehtien palstoilta. Lainaukset kuvastavat ajan ilmapöytä ja antavat samalla hyvän käsityksen niin käytetystä kielestä kuin yleisön käsityksistä poliittisesta väkivallasta. Mellakoista löytyy etusivun valokuvia ja muutamia tapahtumiin liittyviä pilakuvia. Liikun ajassa kronologisesti 1930-luvun alusta talvisotaan asti.

Kielikiistan osapuolet voidaan 1930-luvulla jakaa karkeasti neljään eri ryhmään. Suomen- ja ruotsinkielisten lisäksi vastakkainasettelu koski vasemmistoa ja keskustaoikeistoja. Sosiaalidemokraateille kielikiista oli tunnetusti ”kuudennen luokan kysymys”¹⁰, kun taas Maalaisliitolle, kokoomukselle ja IKL:lle kysymys ruotsin kielen asemasta oli politiikan ytimessä koko 1930-luvun. Kielikiistan eri ryhmien näkökulmat tulevat hyvin näkyviin lehtien palstoilta. Pääkirjoitusten ja kolumnien lisäksi itse uutisoinnista on löydettävissä selkeitä eroavuuksia lehtien välillä. Äärivasemmiston näkökannat tosin jäävät pimentoon, koska kommunistisen puolueen lehdistön julkaisut kiellettiin vuonna 1930.¹¹ Se kuitenkin tiedetään, että Suomen Kommunistinen Puolue (SKP) puolusti – ainakin nimellisesti – ruotsinkielistä vähemmistöä.

Vuoden 1932 Lützenin taistelun muistojuhla – tyyntä myrskyn edellä

Yhdysvalloista vuonna 1929 alkanut taloustaantuma (Great Depression) löi laineensa Eurooppaan 1930-luvulle tultaessa. Euroopassa taantuma kiihdytti ensimmäisen maailmansodan jälkeen kyteneitä poliittisia levottomuuksia. Monissa maissa politiikan vaihtoehdot tiivistyivät taisteluksi kommunismin ja äärioikeiston välillä. Erityisen vahvasti lama heijastui Saksan politiikkaan. Kesäkuun 1932 vaaleissa etnonationalistiset kansallissosialistit (NSDAP) nousivat vaalien suurimmaksi voittajaksi. Äänitulos viesti vahvasta tyytymättömyydestä. Puolueen suosio löytyi nuorisosta ja alemmasta keskiluokasta.

Eurooppalaisten esimerkkien mukaisesti myös meillä Suomessa poliittinen tilanne oli hyvin levoton ja demokraattista järjestelmää haastettiin niin kommunistien kuin äärioikeiston puolelta. 1930-luvun alussa suomalainen oikeisto järjestäytyi lapuanliikkeen alle. Lapuanliike ei jäänyt odottamaan demokraattisesti valitun eduskunnan ratkaisuja vaan turvautui väkivaltaan toteuttaakseen tarkoituksensa. Liikkeen kannattajat tuhosivat kommunistien kirjapainon Vaasassa, kyyditsivät kansalaisia väkisin Neuvostoliiton puolelle sekä pieksivät satoja ihmisiä syyllistysten jopa kuolemantuottamuksiin. Väkivaltaisuuksien lisäksi lapuanliike järjesti ympäri maata lukuisia

joukkokokouksia ja mielenosoituksia, tunnetuimpana heinäkuussa 1930 Helsingissä järjestetty niin sanottu talonpoikaismarssi.¹² Demokratianvastainen liikehdintä huipentui yritykseen kaataa Suomen hallitus Mäntsälän kapinan yhteydessä keväällä 1932. Lapuanliikkeen taustalta voi löytää eurooppalaisten mallien mukaisesti vahvan autoritaarisen hengen ja nationalismin. Täytyy huomioda, että liikkeen kohteena oli nimenomaan kommunismin vastustaminen, jolloin toinen kansakuntaa vahvasti jakanut kiista – kielikysymys – ei toiminut liikkeen taustavoimana.¹³ Tästä hyvänä esimerkkinä käy liikkeen johtajan, Vihtori Kosolan kuuluisat sanat: "eivät kysy tämän maan pelot, mitä kieltä, niiden kyntäjä puhuu". Toisaalta tulee muistaa, ettei kielikysymys ollut mihinkään kadonnut. Se oli edelleen vahvasti läsnä ja kosketti niin paikallisia toimijoita kuin valtakunnan politiikkaa.

1930-luvun alussa aitosuomalainen opiskelijanuoriso aktivoitui kielikamppailussa. Pekka Valtonen on avannut maailmansotien välisen ajan kansallisuusaatteiden laveaa kenttää. Tuona aikakautena Suomessa toimi neljä keskeistä järjestöä, Suomalaisuuden Liitto, Aitosuomalainen Liike, Akateeminen Karjala-Seura ja Itsenäisyyden Liitto, joilla jokaisella oli omanlaisensa suhde kielikysymykseen. Termi ”aitosuomalainen”¹⁴ merkitsi 1930-luvun yleisessä kielenkäytössä ketä tahansa kielikysymyksessä ehdotonta suomalaiskansallista henkilöä riippumatta siitä, kuuluiko tämä johonkin aitosuomalaiseen järjestöön.¹⁵

Ensimmäinen sanoista tekoihin johtanut välikohtaus sai alkunsa ruotsinkielisen yliopistonopettajan, filosofi Rolf Lagerborgin haastattelusta, jossa hän Ruotsin *Aftonbladetissa* arvosteli lapuanliikettä ja Suomen kieliriitoja. Haastattelu nostatti useita laajoja mielenosoituksia. Mielenosoitukset tuottivat myös tulosta, kun opetusministeri Antti Kukkosen esityksestä Lagerborgin professorinimitys peruttiin säästösyihin vedoten.¹⁶ Tämä, yhdessä lapuanliikkeen ajamiin levottomuuksien kanssa, antoi opiskelijanuorisolle selvän viestin: joukkovoiman käyttäminen oli tehokas keino ajaa omia päämääriä. Seuraava aitosuomalaisten suurmielenosoitus tapahtui keväällä 1932. Viikon mittainen opiskelulakko oli vastalause eduskunnassa kaatuneelle lakiesitykselle, jossa vaadittiin Helsingin yliopiston ja Teknillisen korkeakoulun täydellistä suomalaistamista. Syksyllä 1932 aitosuomalaiset aloittivat suomalaistamiskampanjan. Kampanjaa käytiin kiivailla lehtikirjoituksilla, suurmielenosoituksilla ja jopa väkivaltaisilla uhkauksilla ruotsinkielistä väestöä kohtaan.¹⁷ Tietä väkivaltaan oli pedattu opiskelijanuorisossa jo muutaman vuoden ajan.

Vuonna 1932 Ruotsissa, Saksassa ja Suomessa valmistauduttiin Lützenin taistelun 300-vuotisjuhlaan. Juhlapäivän vietto oli saanut alkunsa vuonna 1908 Ruotsalaisen kansanpuolueen aloitteesta. Ruotsinkielisen väestön yhteenkuuluvuuden tunnetta korostavan juhlan päiväksi oli valittu kuningas Kustaa II Aadolfin kuolinpäivä, jolloin hän kaatui kolmikymmenvuotisessa sodassa Lützenin kentällä. Juhlapäivän vietto sai kuitenkin suomenkielisten osalta paljon kritiikkiä, koska sen katsottiin edustavan yhteisen historian sijaan modernia ruotsalaista kulttuuri-imperialismia ja RKP:n puoluepropagandaa.¹⁸

Suomessa pääjuhlaa vietettiin Helsingin yliopiston juhlasalissa. Toisaalta samaan aikaan Vanhalla ylioppilastalolla järjestettiin hakkapeliittojen muistojuhla. Nimenomaan hakkapeliittojen kunniaksi järjestetyn juhlan olivat organisoineet aitosuomalaiset järjestöt yhdessä Helsingin yliopiston suomalaisten osakuntien kanssa. Kysymyksessä oli selkeä vastaveto ruotsalaisuuden päivän viettoa kohtaan.

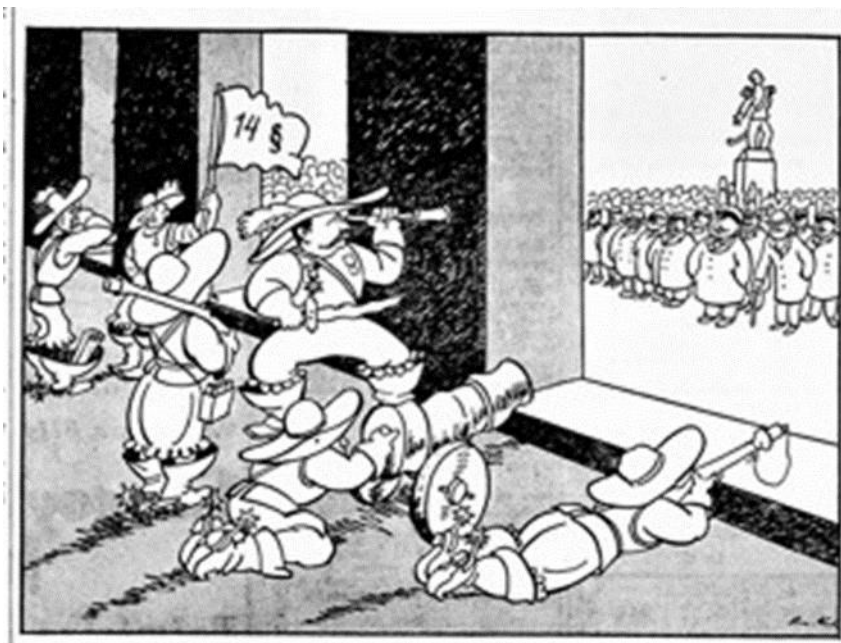
Lützenin taistelun juhlapäivän vietto sai paljon palstatilaa lehdistössä. Marraskuun 6. päivän pääkirjoituksista voi nähdä samaan aikaan sekä vilpittöntä kunnioitusta Kustaa Aadolfin perinnölle että kritiikkiä Suomen kansalle sodassa aiheutuneista kärsimyksistä. *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksen otsikko ”Historiallinen suurmuisto”¹⁹ ja *Uuden Suomen* ”Lützenin muisto”²⁰ kertovat kunnioituksesta päivää kohtaan. Molemmista lehdistä korostettiin kuningas Kustaa Aadolfin merkitystä luterilaisen

uskonnon ja laillisen yhteiskunnan turvaajana. Nämä voidaan lukea porvarillisen maailmankatsomuksen peruskiviksi. *Suomen Sosialidemokraatissa* näkökulma oli puolestaan aivan toinen. Nimimerkki *Sasu Punanen*²¹ näki sodan juhlinnan valkoisen Suomen ”porvarien juhlan”.²² *Maakansan* kolumneissa nimimerkki *Iisakei* näki sodan muiston suomalaisen talonpojan riistona ja ”ruotsalaisuuden ja aatelisvallan suunnattomana kasvuna”.²³

Lützenin muistopäivän vietto sai kuitenkin yhden selkeän riitasoinnun. Tämän aiheutti Turun Yliopiston vuosina 1924–32 toiminut rehtori, professori V. A. Koskenniemi.²⁴ Hakkapeliittojen päivän juhlapuheessaan Koskenniemi kritisoi Suomen sen hetkistä kielipolitiikkaa ja juuri ruotsin kielen ”liian” vahvaa asemaa. *Hufvudstadsbladet* nimesi kriittisessä pääkirjoituksessaan Koskenniemen sanoman ”poliittiseksi puheeksi”, joka sisälsi ”aitosuomalaisia sävyjä”.²⁵ Myös *Helsingin Sanomat* arvosteli puhetta, ja katsoi sen ”onnettomaksi tapaukseksi” ja yrityksenä hajottaa kansallista yhtenäisyyttä.²⁶ Tämän voi tulkita eräänlaiseksi kielirauhan tunnustamiseksi. Suomenkielisistä lehdistä *Suomen Sosialidemokraatti*

kritisoi Koskenniemen poliittista sanomaa, kun taas *Uusi Suomi* näki sen ”muotokauniina puheena”.²⁷

Koskenniemen puhe aiheutti selvästi pahennusta. Tätä kertoo myös se, että Turun Yliopisto sanoutui siitä irti ja ilmoitti puheen edustavan vain Koskenniemen omia ajatuksia. Vuonna 1932 ruotsalaisuuden päivänä vietetty Lützenin 300-vuotismuistojuhla ei lehtien palstoilla herättänyt juurikaan ristiriitoja vaan se nähtiin muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kansaa yhdistävänä tekijänä.

Kuva 1. ”Taistelutta emme luovu ainoastakaan asemasta” *Uusi Suomi* 5.11.1933.

Euroopan katumellakat esikuvana suomalaisessa kielitaistelussa

Tammikuussa 1933 Adolf Hitler nimitettiin valtakunnankansleriksi. Helmikuun lopulla Berliinin valtiopäivätalo paloi, ja tästä alkoi valtiokoneiston johtama väkivalta Saksassa. Tämä tiedettiin hyvin myös Suomessa. Lehdissä kirjoitettiin juutalaisiin kohdistuneesta etnisestä väkivallasta. Demokratian kyseenalaistaminen ja joukkovoiman käyttö ei jäänyt yksin Saksaan. Väkivallan käyttö poliittisten päämäärien ajamiseksi oli alkanut Italiassa jo 1920-luvun alussa ja 1930-luvulla valtaosa vasta itsenäistyneistä eurooppalaisista valtioista kääntyi demokratiasta harvainvaltaan. Tämä kehitys tapahtui myös Suomen lähinaapurissa Virossa, johon erityisesti aitosuomalaisella nuorisolla oli läheiset suhteet heimotyön myötä.²⁸

Heinäkuussa 1933 Suomessa järjestettiin eduskuntavaalit. Vaaleissa menestyi uutena puolueena Isänmaallinen kansanliike, joka vaalien jälkeen järjestäytyi omaksi 14 hengen eduskuntaryhmäksi. IKL:n

vaalimenestys perustui osaltaan kokoomuksen kanssa tehtyyn onnistuneeseen vaaliliittoon, minkä seurauksena kokoomuksen paikkaluku väheni 42:sta 18:aan. Vaalien selkeä voittaja oli kuitenkin SDP, joka sai 12 lisäpaikkaa. Eduskuntavaalien tulos – maltillista politiikkaa harjoittaneen SDP:n paikkaluku kasvoi 78 edustajaan – osoitti, että suomalainen demokratia oli selviytynyt oikeistoradikalismin aiheuttamasta kriisistä. Vaalituloksesta huolimatta oli selvää, että niin kotimaan poliittiset muikutukset kuin eurooppalaiset esimerkit olivat tuoneet lainvastaisen väkivallan käytön yhdeksi keinoksi ajaa omia poliittisia päämääriä. Tästä yhtenä konkreettisena ilmenemismuotona nousi esille Helsingissä vuonna 1933 tapahtuneet ruotsalaisuuden päivän mellakat.²⁹

Kuva 2. "Siteet poikki" *Ajan Suunta* 17.11.1933.

Kielikiistan kuumiin kädenvääntö oli liittynyt Helsingin yliopistoon ja sen kieliratkaisuihin. Tämä kiista koski erityisesti ylioppilasnuorisoa. Keväällä 1933 kielitaistelu sai uusia kierroksia, kun muun muassa *Ajan Suunta* vaati Snellmanin päivänä siirtymistä "hapuilevasta ja sovittlevasta suomalaisuudesta" kohti "suoraa toimintaa".³⁰ Matti Klengen mukaan suoran toiminnan tie oli saanut huomattavan sysäyksen juuri ruotsalaisuuden päivänä vuonna 1932 järjestetystä Lützenin taistelun 300-vuotisjuhlasta. Toki sitä oli osaltaan pohjustanut *Ylioppilaslehden* kirjoittelu, Suomalaisuuden Liiton organisoima suomalaisuusmerkkien myynti³¹ ja kielikysymyksessä aktiivisten ylioppilaiden ympäri maata järjestämät puhetilaisuudet.³²

Marraskuun 6. päivänä 1933 kielikiista muuttui Helsingissä väkivaltaiseksi. Kello 21 jälkeen Aleksanterinkadulle alkoi kerääntyä suomenkielisestä nuorisosta koostunut "iskujoukko", joka pian kasvoi ohikulkeneista koko korttelin mittaiseksi. Samaan aikaan ruotsinkieliset kokoontuivat kadun toisella puolella. Puoli kymmenen aikoihin ryhmät kohtasivat, jolloin kiihtynyt mieliala purkautui käsirysyksi. Melu ja huutelua toi paikan päälle pariin tuhanteen kasvaneen yleisön. Seuraavaksi paikalle saapui järjestyspoliisi, joka hajotti mellakoivan väkijoukon. Viisi nuorta pidätettiin.

Tappelun katsotaan alkaneen suomenkielisten yrittäessä poistaa ruotsinkielisten rinnassaan kantamia *Svenska Dagen* -merkkejä. Tähän ruotsinkieliset olivat puolestaan vastanneet samalla mitalla. *Uuden Suomen* mielestä juuri tässä piili alkusyy tappeluille. Lehdestä voi myös löytää syyllisen:

*”Ruotsalaisten ‘sorrettu’ asema oli saanut monet tukemaan ruotsalaisuuden asiaa siten, että punakeltaista merkkiä oli ostettu niin runsaasti, että koko rintapieli oli merkkien vallassa. Tällainen mielenosoituksellinen kannanilmaisu lieneekin ollut pohjimmaisena syynä kaupungin sydämessä tapahtuneeseen yhteenottoon [...]”*³³

Hufvudstadsbladetin mukaan syyllisiä mellakoihin olivat Suomalaisuuden Liitto ja *Ylioppilaslehti*, jotka olivat jo alkusyksystä käynnistäneet agitaatiokampanjan ruotsalaisuuden päivän vietosta.³⁴ *Suomen Sosialidemokraatin* nimimerkki *Sasu Punaselle* mellakan syylliset olivat myös hyvin tiedossa. Hänen mukaansa kysymyksessä oli ”IKL:n etujoukkojen ja ruotsalaisten ylioppilaiden välinen etuvartiokahakka”, jolla ei ollut mitään tekemistä suomalaisuuden ajamisen kanssa.³⁵ *Arbetarbladet* puolestaan teki pesäeroa ruotsalaisuuden päivän viettoon kutsuen sitä ”ruotsalaisten porvarien” juhlaiksi.³⁶

Mellakat jatkuivat seuraavana päivänä (7.11.). Kahakat noudattivat pitkälti samaa kaava kuin edellisenä iltana. Tällä kertaa poliisi joutui kuitenkin turvautumaan pamppuihin, koska kehotukset eivät enää riittäneet hillitsemään mellakoivaa nuorisoa. Mellakoiden yhteydessä kuusi nuorta pidätettiin.

Kahtena iltana jatkuneet mellakat saivat monet lehdet kirjoittamaan asiasta pidempiä kirjoituksia, joissa pohdittiin syitä ja syyllisiä mellakoihin. Lehdistön näkemykset mellakoiden syyllisistä erosivat selkeästi. *Hufvudstadsbladetin* mukaan syyllisiä olivat koulupojista, opiskelijoista, AKS-herroista ja puhtaista maleksijoista koostuneet suomalaisrähinöitsijät.³⁷ *Ilkan* uutisotsikon mukaan kysymys oli juhlavasti ”Nuorukaisten kansallisuustaistelusta”.³⁸ *Ajan Suunta* puolestaan torjui väitteet siitä, että AKS:lla olisi ollut mitään tekemistä mellakoiden kanssa.³⁹ Samassa lehdessä sekä *Suomen Sosialidemokraatin* *Sasu Punanen* että poliisi saivat kolumnisti *Antti Suomenpojalta* vahvaa kritiikkiä. Kirjoittaja toivoi kuitenkin omaan tapaansa mellakoiden loppumista:

*”Minun mielestäni olisivat nuo nujakat heti lopetettavat. Laittakoot ruotsalaiset vaikkeä takalistsansakin täyteen svenska dagenia ja kliiistratkoot sen päälle Kustaa Aadolfin kuvan, ei se meitä koske.”*⁴⁰

Uuden Suomen etusivulla kirjoitettiin mellakoiden kulusta ja pohdittiin osallistujien taustoja. Lehden mukaan saman päivän illaksi suunniteltiin entistä suurempaa mellakkaa. Lehdellä oli syylliset tiedossa: ”Kuuleman mukaan oli Sörnäisten kaupunginosissa liikkunut eräänlaisia ‘asiamiehiä’ hankkimassa sieltä toimetonta Sörnäisten väkeä rähinää aloittamaan”. Lehden mukaan ylioppilasnuorisoa ja AKS:n jäseniä puolestaan kehoitettiin olemaan osallistumasta rettelöintiin.⁴¹

Seuraavana päivänä *Suomen Sosialidemokraatti* vastasi *Uuden Suomen* kirjoitukseen. Lehdessä tyrmättiin *Uuden Suomen* väitteet ”Sörnäisten työläisten” syyllisyydestä mellakoihin ja pohdittiin samalla syitä lehden kannanottoon:

*”Ilmeisesti halutaan johtaa yleisön huomio pois siitä seikasta, että mellakoitsijoiden joukossa oli todistettavasti joukko m u s t a p a i t a i s i a,⁴² joille ilmeisesti epäjärjestyksen aikaansaaminen on jostakin syystä tärkeää.”*⁴³

Marraskuun 8. päivänä mellakat jatkuivat. Poliisi oli hyvin valmistautunut ja varannut paikalle ratsupoliiseja. Ylioppilastalon aukealle ja Heikinpuistoon⁴⁴ oli yhdeksän jälkeen kerääntynyt arviolta yli viisi tuhatta ihmistä. Kadun varsilta kuului ”Suomi suomalaiseksi” huutoja. Ratsupoliisien työntämänä väkijoukko siirtyi eduskuntataloa kohti, jossa poliisi aloitti väkijoukon hajottamisen. Syntyneessä sekasorrossa muutamat ihmiset loukkaantuivat saaden ”iskuja kasvoihinsa sekä muualle ruumiseensa ratsupoliisien ruoskista”.⁴⁵ Illan mellakoissa pidätettiin 16 henkilöä.

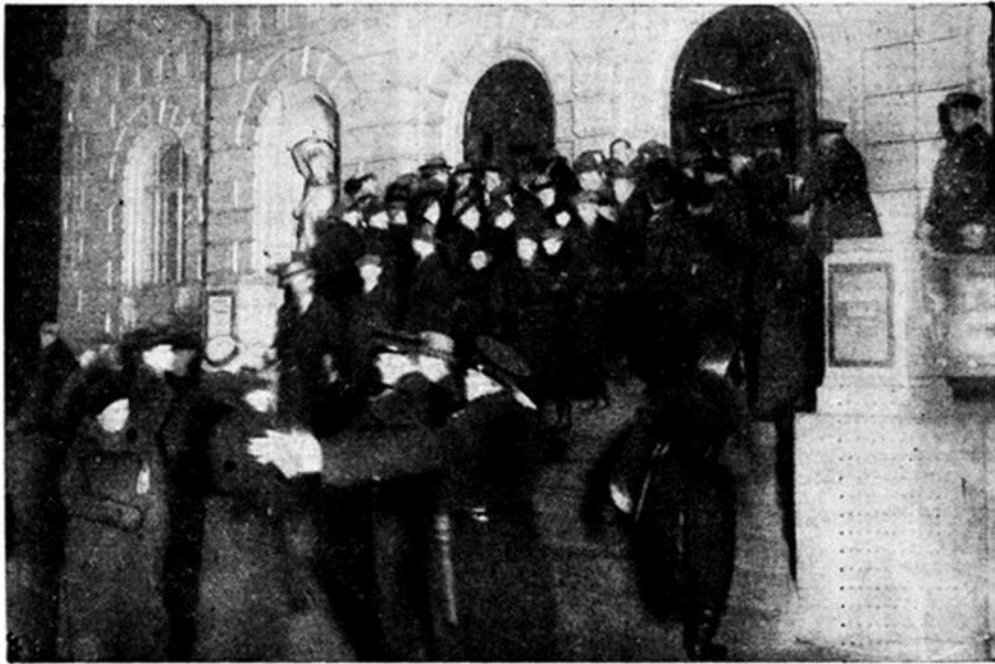
Koulupoikain aloittama katurähinöiminen

houkuttelee muutakin yleisöä levottomuuksiin.

Noin kuusituhatta henkeä liikkeellä Aleksanterin-
ja Heikinkaduilla.

Poliisi ei voinut ylläpitää järjestystä.

Eräät ratsuhevosten jalkoihin joutuneet loukkaantuivat.

Poliisi toiminnassa Ylioppilastalon edustalla.

Kuva 3. Uusi Suomi 9.11.1933.

Marraskuun 9. päivänä mellakat jatkuivat jo neljättä iltaa. Puoli kymmenen aikaan Ylioppilastalon aukealle alkoi kerääntyä ihmisiä. Poliisi hajotti noin 200 hengen joukon, joka tämän jälkeen siirtyi Ruotsalaisen teatterin edustalle kasvaen noin 500 henkeen. Poliisi hajotettua jälleen joukon, se siirtyi takaisin Ylioppilastalon aukealle. Tässä kohtaa poliisi otti käyttöön uuden keinon. Se oli hankkinut paikalle puhtaanapitolaitoksen kasteluautoja, joissa kuljettajien lisäksi oli poliiseja toimintaa ohjaamassa. Poliisi hajotti joukon ruiskuttamalla vettä väkijoukkoon. *Uuden Suomen* uutisoiman poliisin tiedotteen mukaan metelöitsijät olivat ”Sörnäisistä tullutta väkeä, johon tosin sittemmin yhtyi eräitä muita nuorukaisia”. Kaikkiaan yhdeksän pidätettiin.⁴⁶

Arbetarbladetissa nimimerkki *Mister J:son*⁴⁷ asetti kolumnissaan katumellakat laajempaan kontekstiin. Hänen mukaansa ne olivat luonnollista seurausta Mäntsälän kapinasta alkaneista levottomuuksista. Kirjoittajan mukaan ”katujen valloittaminen” on perinteisesti nähty kommunistien tavoitteena. Nyt sen on taas ottanut käyttöönsä aitosuomalainen nuoriso, joka kirjoittajan mukaan oli ”imenyt viisautensa AKS:N ja IKL:N viisaudenkaivosta”.⁴⁸ Saman lehden pääkirjoituksessa jatkettiin

samasta aiheesta. Lehden mukaan lapuanliikkeen aloittama toiminta, jossa poliittisia tavoitteita ajetaan ”brutaalisen väkivallan metodilla” ei ollut vielä näyttänyt kaikkia puoliaan. Lehden mukaan viranomaisten vuosien 1929 ja 1930 ”velttous ja myöntöväisyys” tulevat kostautumaan pitkälti tulevaisuudessa ja siksi käsitys ”väkivallan mahdista” on jäänyt monille elämään ajatuksena ”suorasta toiminnasta”. Lehti yhdisti väkivaltaisuudet Saksan kehitykseen ja varoitti maan johtoa antamasta periksi ulkoparlamentarisille voimille.⁴⁹

Helsingin mellakat nousivat esille myös pohjoismaisessa lehdistössä. Tanskan *Dagens Nyheder* ja *Politiken* sekä Ruotsista muun muassa *Aftonbladet*, *Upsala Nya Tidning* ja *Dagens Nyheter* kirjoittivat huolestuneina Suomen väkivaltaiseksi muuttuneesta kielitilanteesta. Kirjoitukset eivät tietenkään jääneet ilman reaktioita suomalaisessa lehdistössä. Siinä kun *Hufvudstadsbladet* jakoi pohjoismaisen lehdistön huolen, suomenkielinen lehdistö rinta rinnan paheksui Pohjoismaiden sekaantumista maan sisäisiin asioihin.

Katumellakoiden jälkimainingeissa *Suomen Sosialidemokraatti* teki selvän pesäeron kielikiistoihin. Pääkirjoituksessa todettiin, ettei kieliriita ollut työväestölle tärkeä asia. Sitä pidettiin ennemminkin merkinä heikosta demokratiasta. Lehdessä nostettiin esille Saksan suhde juutalaisiin ja verrattiin sitä suomenkielisten suhteeseen ruotsinkielistä väestöä kohtaan⁵⁰:

*”Ei täällä tosin ole sanottavasti juutalaisia, jotta opiskeleva suomalainen nuoriso voitaisiin kiihottaa heitä vastaan ja vaatia heidän poistamistaan paikkojen saamiseksi ’puhtaille’ suomalaisille. Mutta meillä on – ’onneksi’ – osalla kansamme jäseniä toinen äidinkieli kuin kansan pääosalla, ja siitä on saatu erinomainen aihe kiihkeään kieliriidan nostattamiseen maassa.”*⁵¹

Lehdistön kommentaista voi hyvin löytää kielikiistan eri osapuolet. Ruotsinkieliselle lehdistölle kysymys oli suomalaisuusliikkeen muodostamasta uhasta koko olemassaololle. Suomenkielinen lehdistö puolestaan jakaantui selkeästi vasemmisto–oikeistoakselin mukaan. SDP:n *Suomen Sosialidemokraatti* halusi tehdä selkeän pesäeron itse kielikiistoihin. Sille mellakat edustivat aitosuomalaisen oikeiston ja juuri AKS:sta koostuneen opiskelijanuorison holtittomuutta. Tähän samanlaiseen näkemykseen yhtyi myös ruotsinkielinen *Arbetarbladet*. Suomenkielisestä lehdistöstä selkeästi neutraalimman asenteen otti *Helsingin Sanomat*. *Maakansasta* ja *Uudessa Suomessa* löytyi ymmärrystä kielitaistelua kohtaan ja erityisesti jälkimmäisessä lehdessä mellakoiden syylliset löytyivät Pitkäsillan pohjoispuolelta työväestöstä. Tähän samaan ajatukseen yhtyi myös porvarillinen *Hufvudstadsbladet*. Kysymys oli selkeästi porvarillisesta näkökulmasta, jossa puolustettiin – pääosin oikeistoon kuuluvaa – opiskelijanuorisoa. Yhdestä asiasta lehdistön kesken löytyi kuitenkin selkeä yksimielisyys. Samalla, kun lehdistössä katumellakat yhdistettiin Saksassa käynnissä oleviin väkivaltaisuuksiin, väkivallan käyttö tuomittiin Suomessa.

Ruotsalaisuudenpäivän katumellakat uusiutuvat seuraavana vuonna

Vuoteen 1934 tultaessa Suomen valtiojohdossa nousi esille huoli maan turvallisuustilanteesta. Taustalla oli useat samanaikaiset maailmanpoliittiset kehityskulut. Neuvostoliiton sotilaallisen voiman kasvu ja Kansainliiton osoittama heikkous kriisien ratkaisuissa pakottivat Suomen etsimään liittolaisia. Tässä ainoaksi realistiseksi vaihtoehdoksi muodostui Pohjoismaat, erityisesti Ruotsi. Yhteistyön syventämiselle oli kuitenkin yksi vakava este: Suomen sisäinen kielitaistelu. Osaltaan tätä taustaa vasten hallitus antoi syksyllä 1934 ehdotuksen uudeksi yliopistolaiksi. Ehdotus ei miellyttänyt kumpaakaan kielitaistelun osapuolta, kun sekä aitosuomalaiset että ruotsinkieliset kritisoivat esitystä. Esitys aiheutti laajoja mielenosoituksia, joukkoprotesteja ja kiivasta lehtikirjoittelua. Lokakuussa 1934 hallitukselle luovutettiin 154 000 suomenruotsalaisen allekirjoittama joukkoadressi.⁵²

Samaan aikaan kielikysymys oli jälleen ylittänyt maan rajat ja siitä käytiin laajaa keskustelua pohjoismaisessa lehdistössä. Lokakuun lopulla Suomen hallitukselle toimitettiin adressi, jonka oli allekirjoittanut 756 pohjoismaista yliopistonopettajaa. Adressissa ilmaistiin selkeä tuki ruotsinkielisen opetuksen jatkumiselle Helsingin yliopistossa.⁵³ Ruotsalainen lehdistö julkaisi lukuisia kirjoituksia adressista ja siten asia huomioitiin myös suomenkielisessä lehdistössä. Pohjoismaiden sekaantuminen Suomen sisäisiin asioihin suututti aitosuomalaisten lisäksi monet kielikysymykseen maltillisesti suhtautuvat suomenkieliset.

Kun otetaan huomioon lokakuussa tapahtunut kielikiistan kiristyminen ja edellisen vuoden useita päiviä jatkuneet mellakat, lehdistössä ei ennen vuoden 1934 ruotsalaisuuden päivää juuri-kaan esitetty ajatuksia mellakoiden toistumisesta. Kummankaan kieliryhmän lehdistön pääkirjoituksissa mellakoista ei mainittu sanallakaan. Mitä ilmeisemmin lehdistö ei halunnut lietsoa väkivaltaisuuksien toistumista.

Marraskuun 6. päivän iltana mellakat olivat kuitenkin todellisuutta. Helsingin keskustassa liikkeli tuhatmäärin ihmisiä, jotka eri tavoin osoittivat mieltään joko suomalaisuuden tai ruotsalaisuuden puolesta. Tämä tarkoitti huutamista, laulamista ja myös väkivaltaisuuksia. Samoin kuin edellisellä vuonna kaupungilla myytiin takinrinnoissa kannettavia messinkisiä suomalaisuuden ja punakeltaisia ruotsalaisuuden merkkejä.

Tuokiokuva iltayöstä Heikinpuistosta.

Kansallinen huliganismi valtaa alaa.

Eilen teki pääkaupungin "sivistyneistö"
jälleen Suomea tunnetuksi.

Ratsupoliisi ja puhtaanapitolaitos
siivosivat kadut.

Kuva 4. Suomen Sosialidemokraatti 7.11.1934.

Kello 20 aikoihin Aleksanterinkadulle alkoi kerääntyä ihmisiä. Hetken päästä kadun molemmat jalkakäytävät olivat täynnä yleisöä. Mellakat alkoivat samoin kuin edellisenä vuonna rintamerkkien riistämisestä. Kello 21 kahinoitsijat siirtyivät Esplanadille, Mikonkadun kohdalle. Poliisi kiirehti nopeasti paikalle selvittämään tappeluita. Seuraavaksi väkijoukko siirtyi Ruotsalaisen teatterin ja Vanhan Ylioppilastalon edustalle. Ylioppilastalon portaille kokoontui joukko ylioppilaista koostuneita mielenosoittajia, jotka alkoivat laulaa. Vanhan Ylioppilastalon portailta kajahtivat laulut ”*Nouse, riennä, Suomen kieli...*”, *Kytösavun aukeilla mailla...* ja *Kuullos pyhä vala...* ja lopuksi huudettiin ”Suomi suomalaiseksi”. Tämän jälkeen väkijoukko vaihtoi jälleen paikkaa Heikinpuistoon Ruotsalaisen teatterin edustalle, jossa huutelu ja vihellyskonsertti jatkui. Mellakoiden varsinainen loppunäytös tapahtui Vanhan Ylioppilastalon edustalla. Kello 23.30 aikoihin talon portaille oli kokoontunut lähinnä ylioppilaista koostunut laulava joukko. Hetken päästä paikalle saapui kasteluauto, joka suuntasi vesisuihkun kohti laulajia. Poliisi pidatti useita kymmeniä mellakoitsijoita.

Kuten edellisenäkin vuonna lehdistön näkemykset mellakoitsijoista erosivat merkittävästi. *Hufvudstadsbladetin* mukaan mellakoitsijat koostuivat tällä kertaa ylioppilasnuorison sijaan ”roskaväestä, alaikäisistä koululaisista ja työläisistä”.⁵⁴ Samanlaisen havainnon oli tehnyt myös *Uusi Suomi*.⁵⁵ *Suomen Sosialidemokraatin* mukaan kysymyksessä oli puolestaan ”pääkaupungin sivistyneistöön” kuuluvia nuorukaisia, jotka antoivat ”loistavia näytteitä n.s. sivistyneen porvarillisen nuorison ’isänmaallisesta’ ja ’kansallisesta’ mielenlaadusta”.⁵⁶ Lehdessä myös ihmeteltiin poliisin varovaista linjaa väkijoukkoa kohtaan:

*”Olemme nimittäin sattuneet eräitä kertoja näkemään kuinka ’siltasaarelaiset’ väenkokoukset hajoitetaan, ei siinä ainakaan aikaisemmin ole surkeiltu. [...] Nyt kuitenkin olemme kaupungin keskustassa ja metelin järjestäjätkin olivat toisia, maamme ’sivistyneistöön’ kuuluvia.”*⁵⁷

66

Svenska Pressen tarkasteli mellakoita laajemmassa kontekstissa. Lehden mukaan mellakat heijastelivat politiikan ”brutaalisuutta”, joka on näkynyt lain ja viranomaisen uhmaamisena.⁵⁸ Tästä samasta aiheesta jatkoi *Helsingin Sanomat* pääkirjoituksessaan seuraavana päivänä. Lehden mukaan nuorison väkivaltaisuus ja kurittomuus oli ylhäältä johdettua:

*”Suomalaisella nuorisolla on huonoja johtajia, jotka omalla esimerkillään tartuttavat herkästi innostuviin ja konkreettista toimintaa kaipaaviin mieliin kurittomuutta ja uhmaa kaikkea järjestystä vastaan.”*⁵⁹

Seuraavana iltana (7.11.) Helsingin keskustaan kokoontui jälleen nuorisoa. Suomenkielisten joukosta kuului jälleen aitosuomalaisia lauluja ja huuteluja. Vaikka tällä kertaa varsinaisilta väkivaltaisuuksilta vältyttiin, poliisi joutui jälleen kerran käyttämään kasteluautoja väkijoukon hillitsemiseksi.

Suomen Sosialidemokraatin pääkirjoituksessa pohdittiin kielitaistelujen ja mellakoiden juurisyitä. Lehden mukaan niin suomalaisella porvaristolla kuin ruotsalaisella yläluokalla oli aiheita itsetutkiskeluun. Molemmat olivat lehden mukaan osaltaan kylväneet kansallisvihän siementä. Kirjoituksesta löytyi myös ratkaisu kielitaistelulle:

*”Ja mitä erikoisesti kansallisuuskysymykseen tulee, on meidän torjuttava niin suomalaisen kuin ruotsalaisenkin porvariston tunkeilemiset ja toimittava yksinomaan sosialidemokratian periaatteiden elähdyttäminä.”*⁶⁰

Lehdistön kommentit noudattivat samaa linjaa kuin edellisenä vuonna. Demarilehdet sanoutuivat irti kielitaistelusta ja tuomitsivat mellakat osoittaen sormella aitosuomalaista opiskelunuorisoa kohtaan. *Uuden Suomen* ja *Hufvudstadsbladetin* mukaan syylliset löytyivät ”maleksijoista ja ”huligaaneista”. Samoin kuin edellisenä vuonna IKL:n pää-äänenkannattaja *Ajan Suunta* puolusti oikeutta kielitaisteluun. Tästä huolimatta lehdistö kautta linjan, *Ajan Suunta* mukaan lukien, tuomitsi väkivaltaisuudet. Oikeastaan ainut poikkeus löytyi *Ilkasta*. Lehden mukaan suomalaisuuden asiaa

mellakat eivät edistäneet. Toisaalta pääkirjoituksessa asetettiin itse mellakoiden voimakkuus muista lehdistä täysin poikkeavalla tavalla omaan arvoonsa:

”Itse asiassahan ovat nämät tapahtumat sangen vähäpätöisiä ja vaarattomia: merkkien revintää, sanaista nalkutusta, laulua ja liikehtimistä. Yliopistojen luottamusmiesten vaalit eräitten maitten korkeakouluissa ovat monesti paljon kiihkeämpiä ja enemmän lihasvoimiakin kysyviä kuin nämä suuret ’katumellakat’ meillä, jotka bajoavat kun muutamain housut kastuu. Sikäli siis ei niistä olisi mitään sanottavaa, senverran kai nuorison täytyy saadakin hullutella, kerran nuorisoa ollakseen.”⁶¹

Vuoden 1934 lehtikirjoituksista on nähtävissä, että porvarilehdet selvästi halusivat häivyttää mellakoiden kielipoliittista merkitystä. Lehdet nostivat opiskelijanuorison sijaan mellakoiden syyllisiksi huligaaneista ja maleksijoista koostuvan joukon. Ajatus siitä, että mellakoiden takana olisi ylioppilaat ja opiskelijat, oli selkeästi vaikea pala porvarilehdille.

Vaali- taisteluun

osallistuivat ruotsalaiset eilen tavaksi tullein katurähinöin. Sankarikuninkaan muisto kiihdytti niin vanhoja tätejäkin, että sanat eivät riittäneet, vaan piti siirtyä ”suoran toiminnan linjoille”. Milloinkahan suomenkielisille puolueille selviää, että suomalaisuuden aate on liian ylevä vietäväksi katurähinään?

Kuva 5. ”Vaalitaisteluun” *Ajan Suunta* 7.11.1935.

Kuvatekstin taustalla on Helsingin keskustassa sattunut tapaus, jossa ruotsinkielinen vanhempi nainen oli ärbennellyt luennolta palaavaa suomenkielistä opiskelijaa kohtaan. Tähän viittaa myös kuvatekstin sana ”finne”, joka tarkoitti suomenkielistä, etnistä suomalaista, erotuksena suomenruotsalaisesta.

Mellakat jatkuvat – lehdistö ei enää innostu

Kalevalan juhluvuonna 1935 kielitaistelu sai jälleen uusia ulottuvuuksia. Helsingin yliopistolla järjestettiin vihellyskonsertteja ja pääkaupungin ruotsinkielisiä kadunnimiä tervattiin katukilvistä. Nuorison järjestämien mielenosoitusten huipentumana voidaan pitää eduskuntatalon edessä poltettua pahvista lehmää, jolla mielenosoittajat kuvastivat vastenmielisyyttä eduskunnassa tehtyjä kielipoliittisia lehmänkauppoja kohtaan.⁶² Eduskunnassa puolestaan kiisteltiin päiväkausia kielikysymyksestä ja edellisten vuosien tapaan jatkui hakkapeliittojen päivän vietto sekä siihen kuuluva suomalaisuusmerkkien myynti.

Ruotsalaisuuden päivän pääkirjoituksessaan *Hufvudstadsbladet* muistutti ruotsinkielisten isänmaallisuudesta ja harmitteli vuosia jatkunutta kielitaistelua. Kirjoituksessa viitattiin myös lyhyesti viime vuosien ruotsalaisuuden päivän väkivaltaisuuksiin ja todettiin niiden edustavan valitettavaa aitosuomalaista fanatismia.⁶⁵ *Suomen Sosialidemokraatti* otti selkeästi kantaa mellakoihin ja pohti niiden taustasyitä:

*”Senjälkeen kuin n.s. aitosuomalainen liike maassamme alkoi ja varsinkin senjälkeen kuin suomalainen fascismi omaksui ohjelmaansa myöskin kiihkonatsionalismin, on tilanne pääkaupungissa muuttunut huomattavasti.”*⁶⁴

Lehdellä oli myös ratkaisu mellakoiden varalle. Sen mukaan olisi parasta, mikäli molemmat kieliryhmät lopettaisivat koko marraskuun 6. päivän vieton.⁶⁵ Samassa lehdessä nimimerkki M.R. pohti sosialidemokraattisen työväen suhdetta ”Kustaa Aadolfin, hakkapeliittain ja vesisuihkujen päivän” viettoon.⁶⁶ Kirjoittajan mukaan suomalainen äärioikeisto oli hyökännyt maan ruotsinkielistä kansanosaa kohtaan ja muistutti työväenliikkeen ideologiasta:

*”Koko kansainvälisen sosialidemokratian periaatteisiinhan kuuluu taistelu vähemmistökansallisuuksien oikeuksien puolesta, sitä suuremmalla syyllä, jos, kuten meillä nyt, sekä vähemmistökansallisuus että työväki ovat saman fascistisen uhan alaisina.”*⁶⁷

Kirjoituksissa toistuvat jälleen lehdistön selkeät erot. Demarilehdissä katumellakat yhdistettiin tietoisesti kielikiistaan ja fasismiin, kun taas porvarilehdissä mellakat haluttiin nähdä vain huligaanien rähinöintinä. *Hufvudstadsbladet* oli samalla kannalla syyllisten suhteen, mutta kantoi kuitenkin huolta mellakoiden kielipoliittisesta ulottuvuudesta.

Marraskuun 6. päivän iltana katumellakat alkoivat taas Helsingin keskustassa. Keskikaupungilla liikkui runsaasti nuorisoa, joka ajoittain täytti kadut. Kello 23.30 poliisi tyhjensi Esplanadin meluavasta yleisöstä ja kaikkiaan parikymmentä pidätettiin. Huutelun lisäksi tapahtui pieniä väkivaltaisia yhteenottoja.

Mellakoista huolimatta lehdistö ei enää innostunut kirjoittamaan asiasta edellisten vuosien tapaan. Tästä kertoo osaltaan *Uuden Suomen* artikkelin ivallinen sanoma: ”Lützenin taistelun, Kustaa Aadolfin ja hakkapeliittain päivästä näyttää muodostuvan katurähinän traditionaalinen vuosipäivä”.⁶⁸ Toki taustalla oli se, että mellakat eivät enää saaneet taakseen yhtä suuria kansanjoukkoja, jolloin myös suuremmalta huutelulta ja nujakoinnilta vältyttiin. Toisaalta taustalla varmasti vaikutti turvallisuuspolitiikan kiristyminen Pohjois-Euroopassa ja Suomen hankala asema Neuvostoliiton naapurina. Mitä ilmeisemmin puoluelehdistö, *Ajan Suuntaa* lukuun ottamatta, oli loppuvuodesta 1935 ottanut askeleita kohti kielirauhaa tai ainakin sisäistänyt pohjoismaisen yhteistyön merkityksen. Konkreettisesti kehitys näkyi hallituksen 5. joulukuuta antamassa julistuksessa, jossa ilmoitettiin Suomen liittyvän kannattamaan skandinaavista puolueettomuuspolitiikkaa. Kaikki eduskuntapuolueet antoivat hyväksynnän hallituksen ratkaisulle.

Mellakat kuihtuvat

Suomen 16. eduskuntavaalit järjestettiin 1.–2. heinäkuuta 1936. Vaalien voittaja oli jälleen SDP, joka sai viisi lisäpaikkaa. Muissa puolueissa ei tapahtunut merkittäviä nousuja tai laskuja. Maalaisliitto ja IKL säilyttivät saman paikkamäärän ja kokoomus voitti kaksi paikkaa. Vaalien suurin häviö oli Edistyspuolue, joka menetti neljä paikkaa. Vaalivoitosta huolimatta SDP:tä ei päästetty hallitusvastuuseen.

Vuonna 1936 hakkapeliittojen päivä sai yhä suuremmat juhlapuitteet, ja tällä kertaa pääjuhlaa vietettiin Helsingin messuhallissa. Marraskuun 6. päivän vietto alkoi jälleen kieliryhmien merkkien myynnillä. Iltakahdeksalta alkoi nuorisoa kerääntyä kaduille. Huutelun lisäksi eri puolilla esiintyi myös pientä tappelunajakkaa, jotka poliisi kuitenkin nopeasti hajotti. Pidätetyksi joutui parikymmentä nuorta.

Messuhalli täyteen!

Tänä päivänä on sotahuutomme: »Messuhalli täyteen!» Kansallinen herätys on Helsingissäkin saatava täydessä voimassaan käyntiin, niin että maan pääkaupunki aivan lähimmässä tulevaisuudessa voisi olla sekä kielen että mielen puolesta täysin suomalainen. Epäkansallinen mieli, jonka räikeimmät ilmennykset ovat »itäruotsalaisuus» ja marxilaisuus, on hävitettävä. Taistelu käy kiiuvaana. Kansallisen herätyksen puolesta taistelevat kokoontuvat tänään yhteiseen juhlaan saamaan innostusta ja herättäviä ajatuksia. Messuhalli täyteen!

Kuva 6. Ajan Suunta 6.11.1936.

Termi ”finntuppari” oli ruotsinkielisten suomenkielisistä käyttämä pilkkanimi.

Suomen Sosialidemokraatin etusivun uutisessa mellakoitsijoita nimitettiin ivallisesti ”Urhoollisiksi, isänmaallisiksi maan toivoiksi”. Kirjoituksen lopussa kerrottiin nuorison lisäksi rettelöintiin osallistuneen myös yhden ”saksalaisen seurakunnan aikamiesjäsenen”. Lehden mukaan:

”Tunnelma oli ilmeisesti niin natsipitoinen, ettei edes virkavallan käsky, joka sentään tebosi suomalaisiin ’sankareihin’, jäähdyttänyt miestä, joka kai kuvitteli olevansa Berliinissä.”⁶⁹

Viittaus Berliiniin oli ilmeisen osuva. Suomen lehdissä oli tarkasti seurattu Hitlerin Saksan kehittymistä yhä raemmaksi yhteiskunnaksi. Esimerkki oli huolestuttava. Konkreettisesti turvallisuuspoliittisten uhkakuvien myötä kasvanut poliittinen konsensus näkyi eduskunnan joulukuussa 1935 tekemässä ilmoituksessa suuntautua ulko- ja turvallisuuspolitiikassa Pohjoismaihin. Kuten aikaisemminkin, tämä edellytti kielirauhan aikaansaamista Suomessa. Seuraavan kahden vuoden aikana poliittisten asetelmien muutos antoi mahdollisuuden toteuttaa kielirauhan edellyttämät päätökset. Keväällä 1937 maalaisliittolainen Kyösti Kallio valittiin uudeksi presidentiksi. Tämä merkitsi selkeää muutosta myös sisäpolitiikassa, kun presidentti nimitti laajapohjaisen punamultahallituksen. Uusi hallitus puolestaan ajoi nopeasti läpi uuden yliopistolain, joka hyväksyttiin eduskunnan selkeällä enemmistöllä huhtikuussa 1937. Uusi hallituskokoonpano tarkoitti samalla sitä, että RKP menetti pitkäaikaisen vaa’ankieliasemansa ja samalla AKS:n ja IKL:n kaltaiset äänekkäät ääri liikkeet menettivät merkitystään. Laajapohjaisen hallituksen ei tarvinnut enää samassa mittakaavassa ottaa huomioon pienten ryhmien painostusta. Tämä vähensi kielikiistaan sitoutuneen aitosuomalaisen liikkeen vaikutusmahdollisuuksia.

Edelliset tapahtumat heijastuivat myös vuoden 1937 ruotsalaisuuden päivän viettoon. Juhlapäivänä esiintyi vain pientä rähinöintiä ja seuraavana vuonna nekin loppuivat. Vuonna 1939

ruotsalaisuuden päivän pääkirjoitukset olivatkin jo aivan toisenlaisia. Molempien kieliryhmien lehdissä korostettiin yhteisen isänmaan merkitystä ja yhteistä uhrautumista sodan pilvien varjostaessa.⁷⁰

Loppupäätelmät

Helsingin keskustassa 1930-luvulla tapahtuneet ruotsalaisuuden päivän mellakat olivat osa eurooppalaista liikehdintää. Toisin kuin lapuanliikkeen kommunismin vastaisissa laittomuuksissa, ruotsalaisuuden päivän mellakoissa kyse oli etnisestä väkivallasta. Vastakkain olivat aitosuomalainen liike, jonka päämääränä oli etnisesti homogeeninen kansakunta ja vastapuolena suomenruotsalaiset vähemmistönationalistit, jotka puolustivat omaa etnistä yhteisöään *Svensksfinlandia*. Toki mellakoissa oli mukana myös hyvin erilaisista taustoista ja eri ikäisistä henkilöistä koostunut joukko, jolla ei ollut mitään tekemistä kummankaan ideologian kanssa.

Suomessa tapahtuneet mellakat olivat kuitenkin huomattavasti eurooppalaisia esikuviaan rauhallisemmat. Vaikka mellakoita esiintyi useana vuonna, niissä ei kuitenkaan tapahtunut mustelmia ja ruhjeita vakavampia onnettomuuksia. Tässä yksi suuri merkitys oli Helsingin poliisin maltillisella otteella mellakoiden taltuttamisessa. Toisaalta mellakoiden aikaan vallassa oli T. M. Kivimäen johtama hallitus. Kivimäen porvarillinen kokoomushallitus suhtautui kielikysymykseen maltillisesti, mikä osaltaan hillitsi levottomuuksien laajenemista. Kansan enemmistön maltillisuudesta kertoo myös 1930-luvun eduskuntavaalitulokset, joissa kielikysymykseen sovittelevasti suhtautunut SDP vahvisti vaalin jälkeen kannatustaan.

Ruotsalaisuuden päivän mellakat saivat paljon palstatilaa pääkaupungin lehdissä ja puolueiden pää-äänenkannattajissa. Suomen- ja ruotsinkielisissä maakuntalehdissä mellakat eivät sen sijaan nousseet samalla tavalla esille. Väkivaltaisuuksista kyllä uutisoitiin, mutta yleisemmin ne nähtiin Helsingissä sattuneina mellakoina, eikä niinkään koko kansakuntaa koskettavana kysymyksenä. Lehdistön reaktiot voidaan jakaa kahteen eri näkökulmaan. Ensinnäkin siihen, miten lehdet suhtautuivat itse kielikysymykseen ja toiseksi, keitä lehdet pitivät syllisinä mellakointiin.

Kielikysymyksessä kokoomuksen *Uusi Suomi* ja Maalaisliiton *Maakansa* ja *Ilkeä* sekä IKL:n *Ajan Suunta* löysivät selvästi toisensa. Lehdissä löytyi ymmärrystä kielitaistelua kohtaan. *Suomen Sosialidemokraatti* ja *Arbetarbladet* taas tuomitsivat kielitaistelun. Demarilehdissä puolustettiin sosialidemokratian oppien mukaisesti vähemmistön oikeuksia ja siksi kielikysymyksen kriisiytyminen nähtiin suomalaisen demokratian heikkoutena. Sosialidemokraattinen lehdistö vertasi Suomen tilannetta Saksan juutalaisvainoihin varoittaen työväestöä sekaantumasta kieliriitoihin. *Helsingin Sanomille* mellakat olivat selkeästi vaikea pala. Samalla, kun lehdessä tuomittiin väkivaltaisuuksia, paheksuttiin muiden Pohjoismaiden sekaantuminen Suomen sisäisiin asioihin. Suomen ruotsinkielisessä lehdistössä suhde kielikysymykseen oli yhtenäinen. Lehdet puolustivat ruotsin kielen asemaa. Ainut poikkeus ruotsinkielisessä lehdistössä oli *Arbetarbladet*. Lehden mielestä ruotsalaisuuden päivän vietto oli ”ruotsalaisten porvarien” juhla, joka vain provosoi kielitaistelua.

Lehdistön näkemyksistä mellakoiden syllisiin paljastuu hyvin toisenlainen näkökulma. Tässä on nähtävissä selkeä linjaero vasemmiston ja oikeiston välillä. *Undessa Suomessa* sylliset löytyivät työväenluokkaisesta ”toimettomasta väestä” ja ”maleksijoista”. *Hufvudstadsbladet* jakoi saman näkemyksen *Unden Suomen* kanssa. Toisaalta *Hufvudstadsbladetissa* osoitettiin sormella opiskelijoista koostuvia ”suomalaisrähinöitsijöitä” ja ”AKS-herroja”. *Ajan Suunta* taas kiisti ehdottomasti aitosuomalaisten osuuden mellakoinnissa.

Demarilehdissä näkökulma oli puolestaan hyvin toisenlainen. Niiden mukaan mellakoinnissa oli kyse ”IKL:n mustapaitojen” ja ruotsalaisylioppilaiden välisestä kahakasta. Lehdistä löytyi monia ivallisia huomautuksia suomalaisen opiskelijanuorison ”erinomaisuudesta”. Kyseessä oli selkeä kritiikki etnonationalismista voimansa saanutta aitosuomalaista opiskelijaliikettä kohtaan. Tätä tukee myös demarilehdissä esiintyneet lukuisat viittaukset fasismiin ja Saksan juutalaiskysymykseen.

Uuden Suomen ja *Hufvudstadsbladetin* yhteinen näkemys mellakoiden syillisistä viittaa siihen, että lehdet tietoisesti vähättelivät opiskelijanuorison roolia mellakoinnissa. Lehdet halusivat selkeästi vierittää syy työväenluokkaisen ”toimettoman väen” harteille. Tarkoituksena oli epäpolitisoida mellakat ja vierittää syy laillisen yhteiskunnan syrjässä olevan kansanosan tiliin.

Tarkastelemalla 1930-luvun suomalaista lehdistöä voidaan tehdä yksi selkeä johtopäätös: kaikki lehdet kieliryhmittäin ja oikealta vasemmalle vastustivat väkivallan käyttöä poliittisten päämäärien ajamisessa. Lehdistö ei hyväksynyt eurooppalaisten esimerkkien väkivaltaisuuksia, vaan kantoi huolta laillisen yhteiskunnan jatkumisesta.

¹ Max Engman, *Språkfrågan: Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922* (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2016), 25, 91–92.

² Engman, *Språkfrågan: Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*, 307.

³ Esim. Max Engman, *Språkfrågan: Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922* (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2016); Pekka Kalevi Hämäläinen, *Kielitaistelu Suomessa 1917–1939* (Porvoo: WSOY 1968); Henrik Meinander, *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922–2015* (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland; Atlantis 2016).

⁴ Matti Klinge, *Ylioppilaskunnan historia 4* (Porvoo: WSOY 1968), 173–174; Hämäläinen 1968, 209–210, 218; Meinander 2016, 53–54; Jouko Siipi ”Pääkaupunkiyhteiskunta ja sen sosiaalipolitiikka,” teoksessa *Helsingin kaupungin historia V* (Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Kirjapaino Oy 1962), 170–172; Lena Marander-Eklund, *Svenska dagen – En folkloristisk studie* Åbo: Åbo Akademi kopieringscentral 1989); Max Engman, ”Konungen eller hakkapelitema? – Gustav Adolfsminnet i Finland 1932”, teoksessa *Historisk Tidskrift för Finland Vol 75 Nr 4*, toim. Max Engman (Helsingfors: Historiska föreningen r.f. 1990).

⁵ Päiviö Tommila, Raino Salokangas, *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia* (Helsinki: Oy Edita Ab 1998), 150.

⁶ Vuonna 1988 lehden nimeksi vaihdettiin *Demari*.

⁷ Torsten Steinby, *Suomen sanomalehdistö* (Porvoo: WSOY 1963), 92; Raimo Salokangas, *Suomen lehdistön historia 2: Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan* (Kuopio: Kustannuskiila Oy 1987), 312–316.

⁸ Olen käynyt läpi lehdet ajalta 1.11.–15.11.

⁹ HP 21 Af (Frågor: nationella minoriteteters ställning. Finland) 1930–40, Utrikesdepartementets arkiv (UD), Tukholma.

¹⁰ Ks. esim. Väinö Tanner, *Kahden maailmansodan välissä* (Helsinki: Tammi 1966), 192.

¹¹ Tommila, Salokangas, *Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia*, 152–157.

¹² Hämäläinen, *Kielitaistelu Suomessa 1917–1939*, 182.

¹³ Meinander, *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922–2015*, 45.

¹⁴ Ruotsinkielisillä oli vastaava termi ”äktsvenskar”.

¹⁵ Pekka Valtonen, *Kosmopoliitteja ja kansallismielisiä, Aatteiden kamppailu sotienvälisessä Suomessa* (Tallinna: Gaudeamus 2018), 237.

¹⁶ Meinander, *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922–2015*, 50; Valtonen, *Kosmopoliitteja ja kansallismielisiä, Aatteiden kamppailu sotienvälisessä Suomessa*, 205–206.

¹⁷ Meinander, *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922–2015*, 51.

¹⁸ Engman, *Språkfrågan: Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*, 305–307.

¹⁹ ”Historiallinen suurmuisto,” *Helsingin Sanomat*, 06.11.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1830175?page=4>

²⁰ ”Lützenin muisto,” *Uusi Suomi*, 06.11.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1805684?page=6>.

²¹ Nimimerkin takana oli SDP:n kansanedustaja Yrjö Räisänen, joka oli yksi puoleen harvoista aitosuomalaisista ja jota toistuvasti syytettiin ruotsalaisvastaisista kirjoituksista. Matias Kaihovirta ”Den svenske partisekreteraren och den mångnationella staten,” teoksessa *Historiska och litteraturhistoriska studier 95*, toim. Anna Biström, Maren Jonasson (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 2020).

²² ”Mitä Sasulle kuuluu,” *Suomen Sosialidemokraatti* 06.11.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1315144?page=1>

²³ ”Muistojen päivä,” *Maakansa* 06.11.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1879797?page=2>.

²⁴ Vesa Vares, *Turun yliopiston historia: Kansallinen tehtävä 1920–1974* (Turku: Turun yliopisto 2020), 122–123, 140.

²⁵ ”Äktfinska toner på Lützendagen,” *Hufvudstadsbladet* 07.11.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1835386?page=5>

²⁶ ”Sisäisen rintaman lujittamistako?,” *Helsingin Sanomat* 08.11.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1830162?page=2>

²⁷ ”Hakkapeliittain sotahtuoto,” *Uusi Suomi* 07.11.1932, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1805664?page=3>

²⁸ Kaarle Sulamaa ”Akateemisen Karjala-Seuran ideologia,” teoksessa *AKS:n tie, Akateeminen Karjala-Seura isänmaan ja heimoaatteen asialla*, Toim. Mikko Uola (Helsinki: Minerva Kustannus Oy 2011). Tulee muistaa, että Viron siirtymisen autoritaariseen hallintoon toteutti Konstantin Päts, ei aitosuomalaisten hengenheimolaiset, Vapsit.

²⁹ Meinander, *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922–2015*, 53–54.

³⁰ ”Suomalaisuuden juhlapäivä,” *Ajan Suunta* 12.5.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1809624?page=1>; ks. myös Klinge, *Ylioppilaskunnan historia 4*, 173.

³¹ Tämän voi puolestaan nähdä selkeänä vastavetona ruotsinkielisten toteuttamaan *Svenska Dagen* -merkkien myyntiin.

³² Hämäläinen, *Kielitaistelu Suomessa 1917–1939*, 203.

³³ ”Tappelunnujakkaa,” *Uusi Suomi* 07.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1805143?page=1>

³⁴ ”Gatutumult i finskhetens tecken i går,” *Hufvudstadsbladet* 07.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1836193?page=3>

³⁵ ”Mitä Sasulle kuuluu,” *Suomen Sosialidemokraatti* 07.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1315500?page=2>

³⁶ ”Det äktfinska ynglet stälde till bråk på ’svenska dagen,’” *Arbetarbladet* 08.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1812324?page=6>

- 37 ”Finskhetsdagen’ fortsattes i går enligt given mall,” *Hufvudstadsbladet* 08.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1836187?page=3>
- 38 ”Nuorukaisten kansallisuustaistelu Helsingissä,” *Ilkka* 08.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1839343?page=1>
- 39 ”Koulunurison katuliikehtiminen,” *Ajan Suunta* 08.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1810854?page=3>
- 40 ”Tarkkailijan tähtäimestä,” *Ajan Suunta* 8.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1810854?page=1>
- 41 ”Koulupoikain aloittama katuräihinöiminen,” *Uusi Suomi* 09.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1805137?page=1>
- 42 Mustapaidat oli IKL:n nuorisojärjestö.
- 43 ”Katumellakat jatkuvat,” *Suomen Sosialidemokraatti* 9.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1315502?page=1>
- 44 Nykyinen Mannerheimintie.
- 45 ”Katumellakat jatkuvat,” *Suomen Sosialidemokraatti* 9.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1315502?page=1>
- 46 ”Katuräihinöimistä,” *Uusi Suomi* 10.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1805188?page=5>
- 47 Nimimerkin takana oli lehden päätoimittaja ja SDP:n kansanedustaja Axel Åhlström.
- 48 ”Rullan går...,” *Arbetarbladet* 10.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1812319?page=2>
- 49 ”Skrämmande perspektiv,” *Arbetarbladet* 10.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1812319?page=3>
- 50 Ks. myös Matias Kaihovirta, Mats Wickström ”Socialdemokratisk och konservativ antifascism i Finland. Karl H. Wiik och Eirik Hornborg inför Lapporörelsen”, teoksessa *Historisk tidskrift för Finland* 102(1).
- 51 ”Päät kylminä kielitaistelussa,” *Suomen Sosialidemokraatti* 15.11.1933, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1315508?page=3>
- 52 Hämläinen, *Kielitaistelu Suomessa 1917–1939*, 217.
- 53 Olof Mustelin, *De nordiska universitetsadresserna 1934* (Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland 1981).
- 54 ”Väldsamma gatuuppräden,” *Hufvudstadsbladet* 07.11.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1837034?page=1>
- 55 ”Koulupojat ja roskaväki,” *Uusi Suomi* 07.11.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1804300?page=5>
- 56 ”Kansallinen huliganismi valtaa alaa,” *Suomen Sosialidemokraatti* 07.11.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1315854?page=1>
- 57 *Ibid.*
- 58 ”Sädden gror,” *Svenska Pressen* 07.11.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1924558?page=3>
- 59 ”Vallattomuus on lopetettava,” *Helsingin Sanomat* 08.11.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1831640?page=2>
- 60 ”Toimettomien toimia,” *Suomen Sosialidemokraatti* 10.11.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1315857?page=3>
- 61 ”Koirapommit,” *Ilkka* 08.11.1934, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1839797?page=2>
- 62 Hämläinen, *Kielitaistelu Suomessa 1917–1939*, 225.
- 63 ”På svenska dagen,” *Hufvudstadsbladet* 06.11.1935, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2210314?page=4>
- 64 ”Marraskuun kuudes,” *Suomen Sosialidemokraatti* 06.11.1935, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1316202?page=3>
- 65 *Ibid.*
- 66 Artikkelin otsikon teksti on lainattu tästä.
- 67 ”Marraskuun 6 päivä,” *Suomen Sosialidemokraatti* 06.11.1935, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1316202?page=7>
- 68 ”Poliisi tyhjensi Esplanadin mellastajista,” *Uusi Suomi* 07.11.1935, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1803445?page=1>
- 69 ”Urhoollisia, isänmaallisia maan toivoja,” *Suomen Sosialidemokraatti* 07.11.1936, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1316559?page=1>
- 70 Matias Kaihovirta ”Svenskarna skulle få vara beredda på att få gå mot de tyska judarnas öde’: Finlandssvenska pressreaktioner på den nazistiska novemberpogromen 1938”, artikkeli julkaistaan joulukuussa 2022, *Finsk Tidskrift*.